

SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUN TASARISININ KİŞİLER AÇISINDAN KAPSAMINDA YENİ GELİŞMELER

Yrd. Doç. Dr. Levent AKIN*

Sosyal güvenlik sistemimizde yaşanan son gelişmelerin bir sonucu olarak hazırlanan yeni Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı meclise sevk edilmiş bulunmaktadır. Başlangıçta emeklilik sigortası kanun tasarısı ve genel sağlık sigortası kanun tasarısı olarak hazırlanan bu düzenlemeler, son aşamada tek bir metin altında toplanarak meclise sunulmuştur.

Tasarı, gerek meclise sunulmadan önce gerek bunun ardından çeşitli platformlarda tartışılmış ve arzu edilen sıklıkta olmasa da değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Ancak bu yoğun değerlendirmeler sırasında çok temel bir sorunla karşılaşıldığı görülmektedir. Gerçekten de yapılan değerlendirmelere esas olan metin her seferinde yeni değişikliklere uğramakta, o sebeple değerlendirme yapanların temel aldıkları metinler birbirinden farklı olabilmektedir. Zira anılan tasarı hiçbir yasa çalışmasında görülmemiş bir yoğunlukta değişim geçirmektedir. Nitekim tasarının hazırlanan ve TBMM'ne sunulan hali ile bugünkü hali arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Bu durum, yasa tasarısının yeterince

*** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi**

olgunlaşmadan meclise sevk edildiği görüntüsü yaratmaktadır. Ancak bunun yanında, hazırlanan tasarının TBMM’nde kabulü ardından Türkiye’nin kapsamı en geniş yasası durumuna gelecek olması düşünüldüğünde, yaşanan bu değişim süreci bir ölçüde hoş görülebilir. Zira toplumun her kesimini etkileyecek bu tasarı, tüm kesimlerce değerlendirilmekte ve değiştirilmeye çalışılmaktadır. Tasarının içinde bulunduğu bu ortam, onu incelemeye çalışanları sürekli bir takibe mecbur kılmaktadır. Kaldı ki aslında bu zorunluluk toplumun her ferdi için geçerlidir. Çünkü yapılmaya çalışılan büyük bir yasalama çabasıdır ve her kesin katkısı tam da bu noktada sonuç verebilecek görünmektedir.

Biz bu tebliğimizde, tasarının kişiler açısından kapsamı konusundaki gelişmeleri belirlemeye çalışacağız. Açıklamalarımızı, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı Alt Komisyon Metni üzerinden yapacağız¹.

I. SİGORTALILIĞIN NİTELİĞİ

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, esasen zorunlu sigortalılık anlayışı ile hazırlanmıştır. Dolayısıyla bu açıdan mevcut sosyal güvenlik yasalarına paralel niteliktedir.

Tasarının 92.maddesine göre: “*Kısa ve uzun vadeli sigortalar ile genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin sigortalı olması zorunludur. Bu Kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir.*”. Söz konusu düzenlemedeki ifadeye rağmen, tasarının sağlık sigortasının kapsamını düzenleyen 60.madde hükmünde, isteğe bağlı sigortalıların da sağlık sigortasından yararlanacağı belirtilmiştir. Bu durum, isteğe bağlı sigortalının zorunlu sigortalılıkla karşı karşıya kalması gibi bir sonuç doğurmaktadır. Ancak kanımızca düzenleme daha farklı bir amaçla getirilmiştir. Söz konusu hükümle isteğe bağlı sigortalının, sosyal sigortalılığı isteğe bağlı olsa da, genel sağlık sigortalılığının zorunlu olduğu ifade edilmek istenmektedir. Başka bir deyişle isteğe bağlı sigortalı olanların sağlık sigortasının kapsamı dışında kalabilme imkanları yoktur. Ancak bu değerlendirmeye rağmen, *kanunlaşma tekniği açısından zorunlu sigortalılığı tanımlayan 92.madde hükmünün iyi bir ifadeye sahip olduğunu söyleyebilmek güçtür. Zira bu ve benzeri çok sayıda düzenleme, daha önce ayrı yasa tasarılarında (emeklilik sigortası kanun tasarısı ile genel sağlık sigortası kanun tasarısı) düzenlenmiş olmaları sebebiyle sadece bu noktada değil çok farklı alanlarda karışıklığa ve yanlış anlamalar neden olmaktadır.*

¹ 30.6.2005 tarih ve 1/1008 esas sayılı komisyon metni.

II. SİGORTALI TANIMI

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığına kapsamına aldığından, bu kurumlara tabi olanları da sigortalı kavramı altında bir araya getirmektedir.

Sigortalı kavramı tasarının 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre sigortalı, Kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi veya kendi adına prim ödemesi gereken kişiyi ifade eder (m.3/6). Tanımda geçen kısa vadeli sigorta kolları, iş kazası-meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kollarını, uzun vadeli sigorta kolları ise malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarını ifade etmektedir. (m.3/4, 5). Söz konusu sigorta kollarının tümü tasarıda sosyal sigortalar olarak tanımlanmıştır (m.3/3). Bu durum karşısında anılan sigortalardan yararlananları **sosyal sigorta sigortalısı** olarak ifade edebilmenin mümkün olduğu kanısındayız.

Tasarıda yer verilen bir başka sigortalı tanımı, genel sağlık sigortası ile ilgilidir. Zira tasarı sigortalıları temelde iki gruba ayırmıştır. Bunlardan ilki yukarıda sosyal sigortalar sigortalıları olarak tanımlamayı tercih ettiğimiz grup, ikincisi ise genel sağlık sigortalıdır. **Genel sağlık sigortalısı**, sigortalı ve isteğe bağlı sigortalı tanımından ayrı olarak genel sağlık sigortası bakımından adına prim ödenmesi veya kendi adına prim ödemesi gereken kişileri ifade etmektedir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının 3/4 bendinde yer verilen kısa vadeli sigorta kolları tanımında geçen *hastalık sigortası* ifadesi, bu adı taşıyan bir sigortanın tasarıda bulunmaması karşısında karışıklık yaratabilir. Ancak bu ifade tasarıda, hastalığın sebep olduğu gelir kaybının telafisini sağlayan yardımları ifade etmek için kullanılmaktadır. Nitekim tasarının 15. maddesinde hastalığın, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan ve işgöremezliğe sebep olan halleri kapsadığı belirtilmekte ve 16.maddede de bu hallerde sağlanacak haklara işaret edilmektedir. Söz konusu haklar ise sadece parasal niteliktedir. Buna karşılık sağlık sigortası, sigortalı ile bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlıklı kalmalarını, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık sebebiyle hastalanmaları halinde tedavilerini, iş göremezlik hallerinin ortadan kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlamak amacıyla sağlık hizmetleri sunmaktadır. Dolayısıyla hastalık sigortası yardımı, hastalık nedeniyle ortaya çıkan gelir kaybını 16.maddedeki araçlarla telafi edilmesini ifade etmektedir².

² Levent Akın, Sigortalılık Kavramı Açısından Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2005/2, 46.

III. SİGORTALI GRUPLARI

1. Sosyal Sigorta Sigortalıları

A. Bütün Sigorta Kollarından Yararlanan Sigortalılar

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının 4.maddesinde sigortalı sayılanlar sıralanmıştır. Ancak burada düzenlenen sigortalılık, sadece kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile sınırlandırılmıştır. Diğer deyişle, genel sağlık sigortası anlamındaki sigortalılık bu maddede değil, aşağıda da belirteceğimiz üzere, tasarının 60.maddesinde düzenlenmiştir.

Tasarının 4.maddesinde yer verilen ve bizim sosyal sigorta sigortalılığı olarak adlandırdığımız sigortalılık üç temel bölümden oluşmaktadır. Söz konusu düzenleme şu şekilde kaleme alınmıştır: “Bu Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları uygulaması bakımından;

a) *Hizmet akdi ile* bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar,

b) Köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına *bağımsız çalışanlardan*; 1) Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanlar, 2) Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr sicili ile birlikte kanunla kurulan meslek odalarına usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar, 3) Anonim şirketlerin kurucu ortakları ve yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları, 4) Tarımsal faaliyette bulunanlar,

c) *Kamu idarelerinde*; 1) a bendine tabi olmayanlardan kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında a bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar, 2) a ve b bentlerine tabi olmayanlardan sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında a bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86. maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, sigortalı sayılırlar.

SSK, Bağ.Kur ve Emekli Sandığı sigortalılarını bir arada düzenleyen tasarının en temel maddesi durumunda olan 4.maddenin ilk fıkrası, diğer fıkralara göre çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Bunun bir gereği olarak, diğer fıkralardaki düzenlemelere oranla daha soyuttur. Bununla birlikte tasarının 4.maddesinin iki ve üçüncü fıkralarında bazı grupların dahil olduğu sigortalı kategorilerini ayrıca düzenlenmiştir. Buna göre yukarıda yer verilen birinci fıkranın *a bendi kapsamına giren sigortalılara ilişkin hükümler* şu kimselere de uygulanacaktır: a) İşçi sendikalarının yönetim kurullarına seçilenler, b) Bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlardan hizmet akdi ile çalışanlar, c) Müttekabiliyet esasına dayalı olarak ikili sosyal güvenlik sözleşmesi

yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar, d) 2.7.1941 tarihli ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılanlar, e) 24.4.1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununda belirtilen umumi kadınlar, f) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. maddesinin C bendi kapsamında çalıştırılanlar (m.4/2).³.

Tasarının 4.maddesinde ayrıca düzenlenen bir diğer grup ise, yukarıda değindiğimiz c bendi kapsamına dahil edilmektedir. Anılan hükme göre, haklarında birinci fıkranın *c bendi kapsamına giren sigortalılara ilişkin hükümler* uygulanacak olanlar şunlardır: a) Kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle veya atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında Devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar, b) Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, il daimi komisyonu üyeleri, c) Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında iken bu kapsamdaki kişilerin kurduğu sendikaların veya sendika konfederasyonlarının yönetim kurullarına seçilenler, d) Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda Türk Silahlı Kuvvetleri hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay nasp edilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylar ile fakülterde veya meslek yüksek okullarında kendi hesabına okuduktan sonra veya askerlik hizmetini müteakip subaylığa veya astsubaylığa geçirilenlerin okullarda geçen süreleri (m.4/3).

B. Bazı Sigorta Kollarından Yararlanabilecek Sigortalılar

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, 4. maddede tüm sosyal sigorta kollarından yararlananları düzenledikten sonra 5. maddede, uzun ve kısa vadeli sigorta kollarının bazılarında yararlanabilecek olanlara yer vermiştir.

Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte *ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde* oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası bakımından, 4. maddenin birinci fıkrasının a bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar. Yine hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda belirtilen *aday çırak, çırak* ve işletmelerde mesleki eğitim gören *öğrenciler* iş kazası,

³ Söz konusu hüküm, geçici personeli düzenlemektedir. Buna göre geçici personel, bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Dairesinin ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir.

meslek hastalığı ve hastalık sigortaları bakımından 4. maddenin birinci fıkrasının a bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır. Aynı durum, meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında *zorunlu staja tabi tutulan öğrenciler* için ise iş kazası ve meslek hastalığı bakımından geçerlidir. Çıraqlara ilişkin düzenleme tasarının ilk halinde kısa vadeli sigorta kollarının tümüne atıf yapmaktaydı. Ancak bu durum, çıraqlara uygulanabilecek sigorta kolları arasına analık sigortasını da dahil etmekteydi ki bunun çok da isabetli olmadığı açıktı⁴. Nitekim komisyon da bu düzenlemeyi değiştirip, çıraqlara uygulanacak sigorta kolları arasından analık sigortasını çıkarmıştır.

Tasarının 5. maddesinde düzenlenen ve bazı sigorta kollarından yararlandırılan diğer bir grup *harp malulleri* ile *vazife malulleridir*. Söz konusu hükme göre, harp malulleri, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanununa göre aylıkları hesaplanarak ödenenler ve asayiş ve güvenliğin sağlanması ile ilgili kanunlara göre vazife malullüğü aylığı bağlanmış olanlardan bu kanuna (tasarıya) tabi çalışanlar hakkında aylıkları kesilmeksizin kısa vadeli sigorta kolları uygulanacaktır. Dolayısıyla tasarı, söz konusu kişilere çok önemli bir imkan getirmektedir. Gerçekten de normal şartlarda, çalışma halinde kesilecek olan söz konusu aylıklar bu halde kesilmeyecektir. Hatta tasarıyla bir adım daha atılarak bu kişilere, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmayı istemeleri halinde, bu isteklerini kuruma bildirdikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren uzun vadeli sigorta kolları da uygulanacaktır. Metnin önceki halinde, istekleri halinde uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortasından yararlanılabileceği belirtilmekteydi. Ancak bu ifade, sanki istemezlerse genel sağlık sigortasından yararlanmayabilirler gibi bir sonuç yaratabileceği endişesiyle hükümden çıkarılmıştır. Kaldı ki bu konu tasarının 60.maddesinde de açıkça düzenlenmiş olduğundan tereddüt yaratabilir nitelikte görünmemektedir.

Haklarında sadece bazı sigorta kolları uygulanacak olan bir diğer grup, *sosyal güvenlik destek primine* tabi olanlardır. Sözü edilen imkan, tasarının 30.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak yeniden çalışmaya başlayanlardan veya 4. maddenin birinci fıkrasının b bendine tabi faaliyete devam edeceğini beyan edenlerden, aylıklarının kesilmemesi için yazılı istekte bulunanların yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam edilir. Ancak bunlardan, prime esas kazançlar üzerinden sosyal güvenlik destek primi alınır. Sosyal güvenlik destek primi ödenmiş veya bildirilmiş süreler, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim ödeme gün sayısına ilave edilmemektedir. Halen sadece SSK ve Bağ-Kur'da uygulanan sosyal güvenlik destek primi, tasarının 30.maddesi ile yaşlılık aylığı alırken çalışmak isteyen tüm sigortalılara uygulanır

⁴ Bu konudaki eleştirileri için bkz. Akın, 46, 47.

hale getirilmiştir (SSK.63/B, BağK.ek.20)⁵. Tasarının 5.maddesi, bu kimseler hakkında sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Oysa tasarının ilk halinde sosyal güvenlik destek primine tabi olanlar hakkında tüm kısa vadeli sigorta kollarının uygulanabileceği düzenlenmiş ve böylelikle Sosyal Sigortalar Kanununa göre halen haklarında yalnız iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanan bu kişilere hastalık ve analıktan sigortalarından da yararlanma imkanı getirilmişti (m.5/e). Ancak tasarının son halinde bu hüküm yeniden değiştirilerek Sosyal Sigortalar Kanununa paralel hale getirilmiştir (SSK.3.II.C/2)⁶.

Haklarında sadece bazı sigorta kollarının uygulanacağı sigortalılar bağlamında 5.maddede düzenlenen son grup tasarıya sonradan eklenmiştir. Buna göre, Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan *kursiyerler*, 4. maddenin birinci fıkrasının a bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar ve haklarında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulanmaktadır.

Tasarının 5.maddesinin ilk halinde yer alan bir hüküm, mevcut halinde çıkarılmış görünmektedir. Bu düzenlemede, karşılıklılık esasına dayalı olarak ikili sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyuğunda olanlar hariç, yüksek öğretim kurumlarında çalıştırılan yabancı uyruklu öğretim elemanları ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görevlendirilen yabancı uyruklu öğretmenler hakkında da sadece kısa vadeli sigorta kollarının uygulanacağı düzenlenmekteydi. Fakat istekleri halinde bu kişilere de uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabilme imkanı sağlanmıştı. Bu düzenleme ile sağlanmak istenen tıpkı, 5/c bendinde olduğu gibi primlerin devlet tarafından ödenmesini sağlamaktı. Ancak tasarının yeniden düzenlenen halinde anılan hükme yer verilmemesi, bu konuda sorunun çözümünün genel hükümlere bırakıldığı kanısı yaratmaktadır.

C. Genel Sağlık Sigortalısı

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı ile getirilen yeniliklerden birisi de genel sağlık sigortalısı kavramıdır. Mevcut sosyal güvenlik yasalarında hastalık (sağlık) sigortası yardımları, sigortalı olmanın sonucu olarak

⁵ Nitekim tasarının geçici 11.maddesinde, bu kanunun (tasarının) yürürlüğe girdiği tarihten önce mevcut sosyal güvenlik kurumlarından yaşlılık veya emekli aylığı alıp, bu tarih itibarıyla bu kanuna (tasarıya) tabi çalışmayı sürdürecekler hakkında 30. madde hükümleri uygulanır.

⁶ Sosyal Sigortalar Kanunu, sosyal güvenlik destek primi ödeyenlerle ilgili istisnai bir düzenleme daha içermektedir. Buna göre, kendi kanunlarına göre görev malullüğü aylığı bağlanmış olanlar kurumdan yazılı talepte bulunurlarsa, talep tarihini takip eden aybaşından itibaren, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanabilmektedirler (SSK.II.c.son). Anılan düzenlemeye karşılık gelen hüküm, tasarının yukarıda yer verdiğimiz 5/c bendinde yer almaktadır.

sağlanmaktadır. Ancak tasarı, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından, yani sosyal sigorta sigortalılığından tamamen bağımsız olarak genel sağlık sigortalısı kavramını getirmektedir.

Tasarıya göre genel sağlık sigortasından sağlanacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak, kurum için ise bu hizmet ve hakların finansmanını sağlamak bir yükümlülüktür (m.62/1). Tasarının önceki halinde yalnızca hakların sağlanmasından söz edilirken, yeni halinde hakların finansmanının sağlanmasından söz edilmesi, Sosyal Güvenlik Kurumunun amaçlanan görevini belirlemek açısından daha açıklayıcı olmuştur.

Sağlık hizmetleri ve diğer haklardan genel sağlık sigortalısı ile bakmakla yükümlü olduğu kişiler yararlandırılacaktır. *Bakmakla yükümlü olunan kişi*, genel sağlık sigortalısının (sosyal) sigortalı veya isteğe bağlı sigortalı sayılmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan eşini, 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, 5.6.1986 tarihli ve 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde mesleki eğitimi veya yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malûl olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını, geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını ifade etmektedir (m.3/10).

Tasarı genel sağlık sigortasını, kişilerin sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigorta olarak tanımlamış ve genel sağlık sigortalısının da sigortalı ve isteğe bağlı sigortalı tanımından ayrı olarak genel sağlık sigortası bakımından adına prim ödenmesi veya kendi adına prim ödemesi gereken kişileri ifade ettiğini düzenlemiştir (m.3/8, 9).

Genel sağlık sigortalısı sayılanlar, tasarının 60.maddesinde belirtilmiştir. Buna göre Türkiye’de yerleşik kişilerden *genel sağlık sigortalısı sayılanlar* şunlardır:

- a) 4. maddenin birinci fıkrasının;
 - 1) a ve c bentleri gereğince sigortalı sayılan kişiler,
 - 2) b bendi gereğince sigortalı sayılan kişiler,
- b) 50. madde gereği isteğe bağlı sigortalı olan kişiler,
- c) Yukarıdaki a ve b bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan;
 - 1) 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun kapsamında yeşil kart verilen kişiler,
 - 2) Vatansızlar ve sığınmacılar,
 - 3) 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

4) 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,

5) 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

6) 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

7) 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler,

8) Harp malûllüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar,

d) Yerleşim yeri Türkiye olmayan Türk vatandaşları ile oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından a ve b bendine göre genel sağlık sigortalısı sayılmayanlardan Türkiye’de bir yıldan fazla süreyle yerleşen kişiler,

e) 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu gereğince işsizlik ödeneğinden yararlandırılan kişiler,

f) Gelir veya aylık bağlanmış olan kişiler,

g) Yukarıdaki bentlerin dışında kalan kişiler, genel sağlık sigortalısı sayılır.

Düzenlemenin g bendinde yer alanlar, çok iyi ifade edilememiş olsa da, çalışmıyor olması nedeniyle bir zorunlu sigortalık bağlantısı olmadığı gibi, isteğe bağlı olarak da sosyal güvenlikten yararlanma ihtiyacı duymayan varlıklı kesimi ifade etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla genel sağlık sigortası, bu nitelikteki bir sosyal sağlık sigortasına ihtiyaç duymayanları da genel sağlık sigortalısı sayarak prim ödeme mükellefiyeti altına sokmaktadır.

Tasarıya göre, yukarıda belirtilen bentlerden a, b, c, f, g, h, ı, j ve k’da sayılanların öncelikle, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığına bakılacak, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi ise tescili yapılmayacaktır. Aksi takdirde durumuna uyan bende göre genel sağlık sigortalısı sayılacaktır. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen d, e ve l bentleri kapsamında olanlar, ceza infaz kurumları ile tutuklevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmayacaklardır.

Tasarı, d ve g bentlerinin uygulanmasında evli olanlar için, karı veya kocadan hangisinin bu maddeye göre genel sağlık sigortalısı, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağını tespitini kendi tercihlerine bırakmaktadır. Diğer bentler gereği karı veya kocanın her ikisinin de genel sağlık sigortalılık şartlarının oluşması halinde ise her ikisi de ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı sayılmaktadır.

IV. SİGORTALI SAYILMAYANLAR

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, Sosyal Sigortalar Kanununda benimsenen yöntem doğrultusunda sigortalı sayılmayanları da ayrıca sıralamıştır. Tasarının 6.maddesinde yer verilen bu hüküm gereğince, aşağıda sıralanan gruba dahil olanlar, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının uygulanmasında sigortalı (sosyal sigorta sigortalısı) sayılmamıştır;

a) İşverenin işyerinde *ücretsiz çalışan eşi*, Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.B hükmüne paralel bu düzenleme ile sigortalı sayılmamıştır.

b) Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü derece dahil bu dereceye kadar *bımsımlar* arasında ve aralarına dışardan başka kimse katılmaksızın yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar da, Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.C hükmünün tekrarı niteliğindeki bu hükümlerle sigortalı kapsamı dışında tutulmuştur.

c) *Ev hizmetlerinde süreksiz olarak çalışanlar* ile ev hizmetlerinde hizmet akdi ile sürekli çalışmasına rağmen haftalık çalışma sürelerinin 4857 sayılı İş Kanununda belirtilen sürelerden az olması nedeniyle *aylık kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olanlar* sigortalı sayılmamaktadır. Anılan ifade, Sosyal Sigortalar Kanununda yer alan düzenleme ile karşılaştırıldığında bir değişiklik içermektedir. Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.D hükmü “...*Ev hizmetlerinde çalışanlar (ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç)*...” şeklindedir. Tasarıdaki hükmün ilk kısmı, ifadesi farklı olsa da mevcut düzenlemenin tekrarı niteliğindedir. Ancak tasarının bu düzenlemesinin ikinci kısmı tümüyle yenidir. Buna göre aslında zorunlu sigortalılık kapsamında yer alması gereken bazı çalışanlar, salt çalışma süreleri az olduğu için ve bu sebeple kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının altında kaldığından sigortalı sayılmamaktadır. Hükmün düzenleniş şeklinden, içerdiği iki şartın beraber aranacağı sonucu çıkmaktadır. Yani hem çalışma süresi İş Kanununda belirtilenlerin altında olacak, hem de bu çalışma süresi sebebiyle kazancı söz konusu sınırın altında kalacak. Aksi halde, yani *şartlardan salt birinin yokluğu*, örneğin kısmi süreli çalışıyor olmasına rağmen kazancının prime esas kazanç sınırı altında kalmaması, onu kapsam dışında bırakmayacaktır⁷.

Acaba tam süreli çalıştığı halde, elde ettiği kazancı anılan prime esas kazancı geçmeyenler için de aynı şeyi söylemek mümkün müdür ? Bu bağlamda tam süreli çalışanlara asgari ücretin altında ödeme yapılamayacağı kuralından hareketle, böyle bir çalışmanın olamayacağı iddia edilebilir. Yasal durum bu şekilde olsa da gerçekte, asgari ücretin altında kazanan çok sayıda çalışan olduğu bilinmektedir. Kanımızca tasarının söz konusu hükmü, kayıt dışında olduklarından asgari ücretten yararlanamayanları bir de salt bu nedenle zorunlu

⁷ Akın, 50.

sosyal güvenlik kapsamı dışına itmektedir. Böylelikle, mevcut düzenlemelerin getirdiği zorunlu sigortalılık imkanı bu çalışanlar açısından ortadan kaldırılmaktadır. Zira kendilerine asgari ücretin altında ücret verilenler, Sosyal Sigortalar Kanununa dayanarak açacakları hizmet tespiti davaları ile, sigortalılık haklarını geçmişe dönük olarak kazanabilmektedirler (SSK.79). Ancak tasarının getirdiği bu düzenleme, halen zorunlu sigortalılık kapsamında bulunmaları sebebiyle hizmet tespit davası açma hakkı bulunan bu çalışanların bundan böyle söz konusu imkandan yararlanabilmelerine engel olmaktadır. Zira tasarının 86.maddesinde düzenlenmiş olan hizmet tespiti davasından sadece, tasarının yeniden tanımladığı (zorunlu) sigortalılar yararlanabilmektedir (m.86/8).

d) Askerlik hizmetlerini *er ve erbaş* olarak yapmakta olanlar ile yedek *subay okulu öğrencileri* sigortalı sayılmamakta ancak kendilerine borçlanma imkanı getirilmektedir (m.41/b). Askerlik borçlanması mevcut sosyal güvenlik yasalarında da ayrı ayrı düzenlenmiştir⁸. Ancak hemen belirtelim ki tasarının 41.maddesinde sağlanan bu imkan, borçlanmanın tamamen ya da kısmen olması konusunda bir kayıt içermemektedir. Dolayısıyla sigortalının kısmi borçlanma yapma hakkı da bulunmaktadır. Bu düzenleme, SSK ve Emekli Sandığı açısından mevcut durumun korunması anlamını taşımaktadır. Ancak Bağ Kur, askerlik borçlanmasına ilişkin ek.9.maddedeki düzenlemesinde kısmi borçlanmaya değinmemiş, sigortalının söz konusu sürelerin tamamını borçlanabileceğini düzenlemiştir. Bu durum karşısında tasarı Bağ Kur'un bu hükmünü değiştirmiş görünmektedir. Kaldı ki yüksek mahkeme de isabetli uygulamasıyla halen, Bağ Kur sigortalılarının askerlik borçlanmasını kısmi yapabileceklerini belirtmekte ve bu uygulamasını istikrarla sürdürmektedir⁹.

⁸ Sosyal Sigortalar Kanununa göre“ Bu kanuna göre sigortalı olarak tescil edilmiş bulunanların, er olarak silah altında veya Yedek Subay Okulunda geçen sürelerinin tamamını veya bir kısmını...borçlandırılır” (SSK.60/F) Bağ Kur Kanununa göre “...sigortalı olanlar, askerlikte er olarak geçen hizmet süreleri ile yedek subay okulunda geçen sürelerinin tamamını borçlanabilirler (BağK.ek 9). Emekli Sandığı Kanununa göre ise “...Muvazzaf ve ihtiyat askerlikte er olarak geçen sürelerinin... yedek subay okulunda öğrenci olarak geçen sürelerinin...borçlandırılmak suretiyle fiili hizmet sürelerine eklenir” (ESK ek.8).

⁹ Yüksek mahkeme konuya ilişkin bir kararında şu görüşlere yer vermiştir: Dava hukuki nitelikçe 1479 sayılı Kanun kapsamında yapılan askerlik borçlanmasının geçerliliğinin tespiti istemine ilişkin olup, davanın yasal dayanağını teşkil eden 1479 sayılı Kanunun Ek 9. maddesi hükmünde; askerlik borçlanmasının geçerliliği için borçlanma tutarının, sigortalıya hak ve yükümlülüklerini belirten ve yaptırımını da içeren yazının tebliğinden itibaren 2 yıl içinde ödenmesi gereği öngörülmüştür. Diğer taraftan Dairemizin yerleşmiş görüşüne göre “kısmi borçlanma” mümkündür. Somut olayda; borçlanma bedelinin bir kesimi sigortalıya hak ve yükümlülüğünü belirten yazının tebliğinden itibaren 2 yıl içinde ödenmiş, cüzi miktardaki diğer kesimi ise ödenmemiştir. Hal böyle olunca; süresinde ödenen borçlanma tutarı karşılığı gün sayısı; oranlama yapılmak suretiyle hesap edilerek bu süre kadar askerlik borçlanmasının geçerliliğine karar vermek gerekirken aksinin

e) Yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş nam ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve *yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen* kişiler, Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.G hükmündeki gibi sigortalı sayılmamıştır.

f) Resmî meslek ve sanat okulları ile yetkili resmî makamların izniyle kurulan meslek veya sanat okullarında ve yüksek okullarda fiilen okullarda yapılan tatbiki mahiyetteki *yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrencileri sigortalı saymayan bu hüküm*, Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.H hükmünü tekrarlamıştır.

g) Sağlık hizmet sunucuları tarafından işe alıştırılmakta olan veya *rehabilite edilen* hasta veya maluller, Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I.J hükmüne paralel bu hükümle sigortalı kapsamı dışında bırakılmıştır.

h) Tasarının bu düzenlemesi ile 4. maddenin birinci fıkrasının b ve c bentleri kapsamına giren işlerde çalışmakla birlikte *18 yaşını doldurmamış olanlar*, sigortalı sayılmamaktadır¹⁰. Düzenlemenin ilk hali, yalnızca 18 yaşını doldurmamış olanlar şeklindeydi. O haliyle, Tarım SSK ve Bağ-Kur kanunlarının tekrarı niteliğindedir (2925/4.a, BağK.24/II.a). Ancak bu durum önemli bir soruna yol açabilecek nitelik taşımaktaydı. Zira yürürlükte olan yasada, 18 yaşını doldurmamış olanların Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girmelerini engelleyen bir hüküm yoktur. Aksine, bu durumdakilere sağlanmış önemli bir

kabulü ile istemin tümden reddi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir” Y10HD.9.12.2002, 8974/9382. Bir başka kararda ise : “...Ne var ki; Dairemizin yerleşmiş görüşüne göre ‘kısmi borçlanma’ mümkündür. Somut olayda da; davacının 2. basamak üzerinden talep tarihinde yürürlükte bulunan prim tutarlarına göre hesaplanacak borçlanma primi yerine 1. basamak üzerinden hesaplanmış miktarı ödemesine ilişkin olgu gözetilmediği; ödenmesi gereken borçlanma priminin ancak bir kesimi 2 yıllık yasal süre içinde ödenmiş olmaktadır ki; bu durumda; süresinde ödenen borçlanma tutarı karşılığı gün sayısı oranlama yapılmak suretiyle hesap edilerek bu süre kadar askerlik borçlanmasının geçerliliğine karar verilmesi gerekirken yazılı biçimde istemin aynen kabulü usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” Y10HD.25.3.2004, 2003-10988/2004-2347 (Bu kararlar yayınlanmamıştır).

¹⁰ Hemen belirtelim ki, bir meslek veya sanat okulunu bitirenlerden Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre mahkemece ergin kılınmak suretiyle öğrenimleriyle ilgili görevlerde çalışanlar hakkında 18 yaşın bitirilmiş olması şartı aranmayacaktır. Bu hüküm, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 40.maddesine paraleldir. Anılan düzenlemeye göre “*Genel olarak 18 yaşını tamamlayanlar Devlet memuru olabilirler. Bir meslek veya sanat okulunu bitirenler en az 15 yaşını doldurmuş olmak ve Türk Medeni Kanununun 12 nci maddesine göre kazai riist kararı almak şartıyla Devlet memurluklarına atanabilirler.*” Devlet Memurları Kanununun bu düzenlemesi, içeriğinden de anlaşılacağı gibi memuriyete girişe ilişkindir. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, anılan hükümden hareketle meslek veya sanat okullarını bitirenlere mahkeme kararı ile reşit sayılmaları halinde sigortalı olabilme imkanı sağlamaktadır. Böylelikle memuriyete giriş için getirilmiş olan bir düzenleme, sosyal güvenlik anlamında çok daha kapsamlı bir uygulama alanına kavuşmuştur.

imkan bulunmaktadır. Sosyal Sigortalar Kanununa göre, 18 yaşından önce malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olanların sigortalılık süresi, 18 yaşını doldurdukları tarihte başlamış kabul edilmekte ancak, bu tarihten önceki süreler için ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri, prim ödeme gün sayılarının hesabına dahil edilmektedir (SSK.60/G). Oysa tasarının eski hükmü sözü edilen imkanı tümüyle kaldırmıştı¹¹. Dolayısıyla yapılan değişiklikle bu hatadan dönülmüştür.

ı) Kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler sigortalı sayılmamaktadır. Tasarının bu hükmü, tarım SSK ve tarım Bağ-Kur sigortalılarına ayrılmıştır. Yürürlükteki 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununa göre, süreksiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlar, istekleri halinde sigortalı sayılabilmektedir (m.2). Ancak tasarının burada yer verdiğimiz hükmü, bu gruptakilerden prime esas kazancı yasal sınırın altında kalanları sigortalı saymamaktadır¹². Dolayısıyla, prime esas kazancı söz konusu sınırı geçenler sigortalı olabilmektedir. Tasarının bu uygulaması, kayıt dışı çalışmayı teşvik edebilecek bir düzenleme niteliğindedir. O nedenle bu uygulamadan beklenen sonucun alınabilmesi için gelir ve yoksulluk değerlendirmesinin güvenilir ve sağlıklı bir şekilde yapılması büyük önem taşımaktadır¹³.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının 6/1 hükmü, isteğe bağlı sigortalılık imkanları dikkate alındığında önemli bir değişiklik olmadığı kanısı yaratabilir (m.50). Gerçekten de mevcut 2925 sayılı yasada da isteğe bağlı olarak düzenlenen tarım SSK sigortalılığı, kazancı yasal sınırın altında kalanlar için tasarının 50.maddesinde yer verilen hükümlerle yine isteğe bağlı sürdürülebilmektedir. Bununla birlikte anılan kişiler için sigorta niteliğinde bir paralellik sağlasa da tasarı, sigorta yardımları konusunda geriye gidişe neden olmaktadır. Zira, tarım sigortalılarına 2925 sayılı yasa ile sağlanan yardımlar sadece uzun vadeli sigorta yardımları değildir. Söz konusu yasanın ikinci

¹¹ Düzenlemenin ilk hali ve sebep olacağı sonuçlar konusundaki eleştiriler için bkz.Akın, 51.

¹² Prime esas kazanç sınırı altında gelir elde eden tarım işçilerinin sigortalı sayılmayanları, özel sektör işçileridir. Tasarının “6/1” hükmünde yer verilen “*Kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar...*” ifadesi, tıpkı mevcut SSK.3/I.A.a’da olduğu gibi, kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde çalışanları sürekli-süreksiz çalışıyor olmalarına bakmadan kapsama dahil etmiştir.

¹³ Yusuf Alper, Türk Emeklilik Sisteminde Reform, Mercek, Ocak 2005, 113. Aynı yönde bkz. Can Tuncay, Türk Emeklilik Sisteminde Reform Projesinin Değerlendirilmesi, Çimento İşveren, Mart 2005, 7. Akın, 52, 53.

bölümünde düzenlenen sigorta yardımları arasında, iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık yardımları, yani kısa vadeli sigorta kolları da yer almaktadır. Buna karşın tasarı aynı kişilere sadece uzun vadeli sigorta hizmeti ve sağlık sigortası yardımlarını sunmaktadır (m.50/I, m.60/I.b). Dolayısıyla iş kazası ve meslek hastalığı sigortası dışarıda bırakılmaktadır¹⁴.

Tarım çalışanları ile ilgili olarak yaşanan bu geriye gidişe karşın, tasarının anılan çalışanlara getirdiği bir olumlu katkı da bulunmaktadır. Yürürlükteki mevzuat gereği tarım sigortalılarına sağlanan sigortalılık, başta da belirttiğimiz üzere isteğe bağlıdır. Ancak istekleri halinde dahi prim ödemeleri yıllık 180 gün üzerinden gerçekleşmektedir (2925/32)¹⁵. Buna karşın tasarının prime esas kazanç sınırını aşan süreksiz (özel sektör) tarım işçilerine ilişkin özel bir düzenlemesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla sözü edilen işçilerin 180 günün üzerinde sigorta primi ödeyebilmeleri mümkün hale gelmiş görünmektedir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının 6/1 hükmünde yer verilen ikinci grup sigortalı, 2926 sayılı yasada düzenlenen tarım Bağ-Kur sigortalıdır. Bu sigortalılar da tarım SSK sigortalıları gibi kazançlarının yasal sınırın altında kalması halinde sigortalı sayılmamıştır. Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa göre sigortalı sayılanlar, herhangi bir işverene iş akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunanları ifade eder (2926/2). Burada düzenlenen sigortalılık zorunlu niteliktedir ve sigortalılara sadece uzun vadeli sigortalılık imkanı sunar (2926/5)¹⁶. Buna rağmen tasarı, tarım Bağ-Kur sigortalılarından kazançları yasal sınırın altında kalanları zorunlu sigortalılıktan çıkarmış, ancak zorunlu genel sağlık sigortası yanında istekleri halinde isteğe bağlı sigortalılık imkanlarından da yararlanabileceklerini belirtmiştir (m.50).

j) Tasarının bu bendiyle, niteliği itibarıyla bir kişinin bir gün içinde yapabileceği işlerde *yevmiyeli* olarak çalışanların sigortalı sayılmayacağı düzenlenmiştir.

k) Kendi nam ve hesabına çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup esnaf ve sanatkar siciliyle birlikte kanunla kurulu meslek odalarına usulüne uygun olarak kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden¹⁷ bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı *prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler* sigortalı sayılmamaktadır. Tasarının 6/k bendindeki bu hüküm, Bağ-Kur sigortalılarını düzenlemektedir. Mevcut 1479 sayılı Bağ-Kur Kanununda sigortalılar, vergi mükellefi olanlar ve vergiden muaf

¹⁴ Akın, 53.

¹⁵ Yasanın 32.maddesine göre, tarım sigortalıları için prim hesabına esas gün sayısı, her ay için 15, bir tam yıl için 180 gündür.

¹⁶ Bkz. 2926/ 13, 23. 1479/ 29, 41, 82, ek.13. 4956/ geç.3.

¹⁷ Tasarının plan ve bütçe komisyonuna getirilmeden önceki metninde bu ifade, “aylık kazançlarından” şeklinde düzenlenmişti.

olanlar şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Yasanın 24.maddesindeki hükme göre "...Esnaf ve sanatkarlar ile diğer bağımsız çalışanlardan ticari kazanç veya serbest meslek kazancı dolayısıyla gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar ile gelir vergisinden muaf olanlardan Esnaf ve Sanatkar Sicili ile birlikte¹⁸ kanunla kurulu meslek kuruluşuna usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar...Bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar." (BağK.24/I.a).

Bağ-Kur Kanunundaki bu hükme karşın tasarı, vergiden muaf bağımsız çalışanlardan kazancı yasal sınırın altında kalanları zorunlu sigortalılık kapsamından çıkarmış ve isteklerine göre kendilerine isteğe bağlı sigortalılık imkanı sunmuştur. Bu uygulamanın dayanağı, gerekçede belirtilmiştir. Buna göre zorunlu sigortalılık kapsamından çıkarılanların zaten yetersiz gelirlerinden ayrıca sigorta primi kesintisi yapılarak, sigorta priminden dolayı maddi sıkıntılarının artmaması düşünülmüş, yatıramadıkları primlerinden dolayı bir de gecikme zammı ödemek gibi bir külfetle karşılaşmamaları amaçlanmıştır. Bu kişilerin talepleri halinde isteğe bağlı sigortaya tabi olarak sosyal güvenlik haklarından yararlanmaları mümkün kılınmıştır. Dolayısıyla Sosyal Güvenlik Kurumu bu düzenlemesiyle, takibinde zorlandığı bu çalışan grubun prim takibi yükünden kurtulmak istemektedir. Yani şayet kazancınız belli miktarın altındaysa isteğe bağlı sigortalı olun, aksi halde hakkınızda takibata girip prim ödemenizi sağlamak istemiyorum mesajı veriyor. Ancak aynı hükümlerle, söz konusu kişilerin kazançlarının belli bir sınırı aşması halinde peşlerine düşeceğine de işaret etmiş oluyor.

1) Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının 6/1 hükmü, Dış İşleri Bakanlığı'nın talebi doğrultusunda yeni eklenmiştir. Buna göre kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığını da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, *bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler* ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası veya ikili sosyal güvenlik anlaşmaları çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin kamu düzeninin zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar tasarıya göre sigortalı sayılmamaktadır.

V. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALI

Kişiler açısından kapsamını ele aldığımız Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısında isteğe bağlı sigortalılık oldukça önemli bir yapı

¹⁸ Sicil ile birlikte kanunla kurulu meslek kuruluşlarına kayıt koşulunun Bağ-Kur sigortalılığına etkisi konusundaki değerlendirmeler için bkz. Levent Akın, Bağ-Kur Sigortalılığında Esnaf ve Sanatkar Odalarına Tescilin Etkisi ve Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısında Durum, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2005/2, 19 vd.

kazanmıştır. Mevcut sosyal güvenlik kuruluşlarının takibinde zorlandığı, bir başka deyişle çeşitli nedenlerle zorunlu sigortalılığa arzu edilen ilgiyi gösteremeyen bazı sigortalılar, yukarıda da belirttiğimiz gibi tasarı da zorunlu sigortalılık kapsamından çıkarılmıştır. Ancak sosyal güvenlikte yapılan bu büyük değişikliğin, toplumun bazı kesimlerini sosyal güvenceden mahrum etmesi düşünülemeyeceğinden tasarı ile (zorunlu) sigortalı sayılmayan ya da kapsam dışına çıkarılanlara isteğe bağlı sigorta imkanı sunulmaktadır. Mevcut yasalarda da bulunan ve daha ziyade istisnai karakter taşıyan bu imkan, öyle görünüyor ki önümüzdeki yıllarda oldukça kapsamlı bir uygulama kazanacaktır.

İsteğe bağlı sigortalılık tasarının 50.maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre isteğe bağlı sigorta, kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tabi olmalarını sağlayan sigortadır. Hükümün önceki halinde genel sağlık sigortasına yer verilmemişti. Oysa tasarı isteğe bağlı sigortalıların genel sağlık sigortası kapsamında olduğunu düzenlemiştir (m.60/I.b). Dolayısıyla bu durumun isteğe bağlı sigortalılığın düzenlendiği temel düzenlemede belirtilmemesi, yasa tasarısı içinde bir çelişki yaratmaktaydı¹⁹. Nitekim tasarının mevcut halinde bu çelişki giderilmiş ve isteğe bağlı sigortalıların yararlanabileceği sigorta kolları arasında genel sağlık sigortası da gösterilmiştir.

Sigortalılık şartları tasarının 50.maddesinde düzenlenmiştir. İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için öncelikle bu kanuna (tasarıya) tabi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte, ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da son bir yıl içinde 360 günden az çalışmak yahut tam gün çalışmamak gerekir. Buna ek olarak kendi çalışmaları nedeniyle aylık bağlanmamış olmak, 18 yaşını doldurmak ve kuruma yazılı başvuruda bulunmak aranmaktadır. Anılan şartlardan kendi çalışmaları nedeniyle aylık bağlanmamış olmak mevcut sosyal güvenlik yasalarında da yer almaktadır (ESK.12/son; SSK.85/A.b; Bağ-Kur 24/II.c, 79/I).

Yukarıda yer verilen şartlardan a bendinde geçen “...sigortalı olarak çalışmakla birlikte, ay içerisinde 30 günden az çalışmak veya son bir yıl içinde 360 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak...” ifadesi tasarıya yeni eklenmiştir. Tasarı söz konusu hükümle, kısmi çalışanların çok uzun süre sonra emekli olacakları yönünde uğradığı eleştirilere cevap vermeye çalışmaktadır. Böylelikle sigortalılar, zorunlu sigortalılıklarındaki kesintilerde aradaki farkı isteğe bağlı olarak tamamlama hakkına kavuşturulmaktadır. Bu imkan, günlük düzeyde gerçekleşen kısmi çalışmalarda dahi uygulanabilecek ve ilgilinin gün içindeki zorunlu sigortalılık süreleri saat bazında toplanarak güne dönüştürülecek ve ay içinde 30 günden az zorunlu sigortalılık halinde aradaki fark ilgili tarafından isteğe bağlı

¹⁹ Akın, 55.

olarak kuruma ödenebilecektir. Söz konusu sigortalılık, başvurunun kurum kayıtlarına intikalini izleyen aybaşından itibaren başlamaktadır.

Tasarı uygulamada çok sık yargı makamları önüne gelen sigortalılık çakışması sorununu da düzenlemiştir. Hükmün önceki halinde²⁰ daha karışık bir ifade şekline sahip olan ancak yeni hali daha sadeleşmiş görünen bu hükümlerle zorunlu sigortalılıkla çakışan isteğe bağlı prim ödenen sürelerin iptal edileceği ve bu süreye ilişkin primlerin sigortaya iade edileceği belirtilmiştir. Hükmün ilk halinde bu iadenin faizsiz olacağı belirtilmiş olmasına karşın yeni halinde bu ibarenin çıkarılmış olması, iadelerde faiz ödeneceği sonucunu doğurmaktadır.

İsteğe bağlı sigorta primi, prime esas kazancın²¹ alt sınırı ile üst sınırı arasında sigortalı tarafından belirlenecek kazancın %32'sidir. Bunun %20'si malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi, %12'si genel sağlık sigortası primi olarak belirlenmiştir (m.52/I). Mevcut sistemde malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları için ödenen sigorta primi Sosyal Sigortalar ve Bağ-Kur'da %20, Emekli Sandığında ise %16 olarak uygulanmaktadır (SSK.85/C; Bağ-Kur. 49; ESK.14/a)²². Sağlık sigortası prim oranları ise Sosyal Sigortalar Kanununda %5'i sigortaya ait olmak üzere %11, Bağ-Kur'da ise %20'dir (SSK.73/B; Bağ-Kur. 49).

İsteğe bağlı sigortalı, primlerini ait olduğu ayın sonuna kadar ödemek zorundadır. Ödemede sigortalı tarafından belirlenecek prim ödeme gün sayısı esas alınacaktır. Ait olduğu aydan itibaren en geç oniki ay gecikme zam ve cezasıyla birlikte ödenmeyen süreler, sigortalılık süresinden sayılmayacaktır. Bu oniki aylık süreden sonra ödenen primler ise iade edilecektir. Kanımızca Sosyal Güvenlik Kurumu bu düzenlemeyle, prim ödemeyen isteğe bağlı sigortalıları, kayıttan düşmek istemektedir. Gerçekten de istatistiklere bakıldığında bu uygulamaya ihtiyaç vardır. Zira sosyal güvenlik kurumlarında isteğe bağlı sigortalılardan düzenli prim tahsil edilememektedir. Bir çok sigortalı ya bir kere prim ödemekte ya da bir süre ödedikten sonra ödemeyi kesmektedir. Bu durum özellikle de Bağ-Kur'da tam anlamıyla bir çıkmaz yaratmış durumdadır. O nedenle isteğe bağlı sigortalılık, istenmediği andan ya da böyle kabul edilmesinin doğal karşılanacağı noktadan sonra sürmemelidir. Bununla birlikte hemen belirtmelidir ki ülkemizde isteğe bağlı sigortalılık, tam anlamıyla bir isteğe bağlılığı yansıtmamaktadır. Deyim yerindeyse mevcut isteğe bağlılık, istendikten

²⁰ Hükmün önceki ifadesi şu şekildeydi: "İsteğe bağlı sigortalının başladığı tarihte olarak prim ödenen tarihlerde, 4 üncü maddeye göre sigortalı olmayı gerektirecek çalışması bulunduğu tespit edilenlerin isteğe bağlı sigortalılıklarını, bu çalışmanın sona erdiği tarihi takip eden aybaşından itibaren başlamış sayılır. Zorunlu sigortalılıkla çakışan isteğe bağlı prim ödenen süreler iptal edilerek, bu süreye ilişkin ödedikleri primler faiz uygulanmaksızın ilgililere iade edilir."

²¹ Prime esas kazanç konusunda bkz. tasarı m.80-82.

²² Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları priminin %9'u ,sigortalı hissesi, %11'i de işveren hissesidir (SSK.73/D).

sonra zorunlu sigortalılık benzeri bir hukuksal bağ yaratmakta, prim ödeyemeyenlerin peşine düşülmekte ve büyük faiz ve cezalar doğmaktadır. Oluşan bu büyük borç yükü de tahsil edilemediğinde ardından aflar, takistlendirmeler birbirini izlemektedir. Oysa bu durumla karşı karşıya kalan bir çok sigortalı, uzun yıllar önce kurumla olan bağını koparmış ancak bunun usuli işlemlerini yerine getirmediğinden sigortalı sayılmaya devam etmiştir. Gerek ihmal, gerek bilgisizliğin sebep olduğu bu durum aslında somut bir olgunun net olarak teşhisini zorunlu kılmaktadır. Bu kimselerin çoğu artık kendini sigortalı görmemektedir. Dolayısıyla fiilen uzun yıllar önce bitmiş olan bir hukuki ilişkinin, salt gereken usuli işlemler yerine getirilmediği için var kabul edilmesi çözüm değil sorun yaratmaktadır. O nedenle, isteğe bağlılığın sona ermesini usuli işlemlerden sıyırmak ve davranışları ile bu iradesini ortaya koyan sigortalıların sigortalılığını varmış gibi sürdürmemek en çözümleyici yöntem olarak görünmektedir. Kanımızca tasarı da bu anlayıştan hareketle belirli süre prim ödememeyi sigortalılığın sona ermesi için yeterli görmüştür. Böylelikle, sağlıklı aktüeryal kararlar alınabilmesinin mümkün olabileceği ve gerçek aktif-pasif oranlarına ulaşılabileceği bir zemini yaratmaya çalışmıştır. Aynı anlayışın bir sonucu olarak isteğe bağlı sigortalıların zorunlu sigortalılık nedeniyle prim borcunun bulunması halinde, isteğe bağlı sigortaya tabi ödenen primler öncelikle zorunlu sigortalılık nedeniyle kuruma olan borçlarına mahsup edilecektir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısının isteğe bağlı sigortalılık konusunda getirdiği önemli bir yenilik de *peşin prim ödeme imkanı*dır (m.52/4). Tasarının önceki metninde bulunmayan bu düzenleme yeni eklenmiştir. Buna göre isteğe bağlı sigorta primleri en fazla 360 günle sınırlı olmak üzere peşin olarak erken de ödenebilecektir. Erken ödeme halinde erken ödenen her gün için erken ödeme indirimi hükümleri uygulanacaktır (6183/ ek1). Ancak yapılan erken ödeme indirimi, prime esas kazançtan indirilmeyecektir. Erken ödeme halinde sigortalılık süresi, sigorta priminin ait olduğu her ayın ilk gününden itibaren prim ödeme gün sayısına dahil edilecektir. Erken ödeme yapılan ve prim ödeme gün sayısına dahil edilmeyen sürede isteğe bağlı sigortalılığın sona ermesi halinde ise sigortalılık süresine sayılmayan günlere ait primler ilgisine iade edilecektir.

Mevcut yasal düzenlemeler karşısında, isteğe bağlı sigortalının başkasından aldığı sağlık hizmeti, çok sık dava konusu olmakta, kurumlar karşı karşıya gelmektedir. Örneğin Emekli Sandığı, iştirakçisinin yakını olarak kendisinden sağlık hizmeti alan isteğe bağlı sigortalıları devre dışı bırakmaya çalışırken, Bağ-Kur, isteğe bağlı olanlar bir yana, zorunlu sigortalılarını dahi yıllarca diğer sosyal güvenlik kurumlarından sağlık yardımı almaya teşvik etmiştir. Bunun temelinde de kurumların organize bir sağlık hizmeti sistemi oluşturamamış olması yatmaktadır. Tasarı bu konuda önemli bir düzenleme getirerek, isteğe bağlı sigortalıların genel sağlık sigortası primi ödemelerini zorunlu tutmaktadır. Buna

göre, isteğe bağlı sigortalılar, bakmakla yükümlü olunan kişi dahi olsalar genel sağlık sigortası primini de ödemekle yükümlüdürler (m.52/2). Nitekim genel sağlık sigortalılarının tanımlandığı 60.maddede isteğe bağlı sigortalılar açıkça düzenlenmiştir. Bu durumun mevcut isteğe bağlı sigorta sistemi ile kıyaslandığında isteğe bağlı sigortalılara getirilen yeni bir yükümlülük olarak değerlendirilebilir.

Konunun bu noktasında, *bakmakla yükümlü olunan kişi* kavramı konusu üzerinde bazı tespitler yapmakta yarar görüyoruz.. Bakmakla yükümlü olunan kişi kavramı halen Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Kanunlarında kullanılmaktadır (Bağ-Kur ek.11; ESK.ek.56, ek 80, geç.139). Ancak bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda yasal bir tanıma rastlanmamıştır. Sosyal Sigortalar Kanununda ise *geçindirmekle yükümlü olunan kişi* kavramına yer verilmiş ve 106.maddede de sigortalının geçindirmekle yükümlü olduğu kişiler belirtilmiştir (SSK. 35, 36, 40, 42, 63, 90, 106, ek 32, ek 37). Sosyal Sigortalar Kanununa göre sözü edilen kişiler: diğer sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmayan ya da gelir veya aylık almayan eşi; 18 yaşını veya ortaöğrenim yapıyorsa 20 yaşını, yüksek öğrenim yapıyorsa 25 yaşını doldurmamış veya 18 yaşını doldurmuş olup da çalışamayacak durumda malul erkek çocukları ile yaşları ne olursa olsun evli bulunmayan ve sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olarak çalışmayan veya bunlardan aylık yahut gelir almayan kız çocukları²³; geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen ana ve babasıdır. Bu sıralamadan da anlaşılacağı üzere tasarıda kullanılan bakmakla yükümlü olunan kişi kavramı büyük ölçüde Sosyal Sigortalar Kanununun 106.maddesine paraleldir. Ancak mevcut düzenlemede geçindirmekle yükümlü olunan ya da bakmakla yükümlü olunanların isteğe bağlı sigortalılık halini düzenleyen ayrı bir hüküm yoktur. Kaldı ki mevcut isteğe bağlı sigortalılık düzenlemeleri sağlık sigortası hizmeti sunmadığı için böyle bir düzenlemeye gerek de bulunmamaktadır²⁴.

Tasarının bu düzenlemesi karşısında cevaplanması gereken bir başka soru daha akla gelmektedir. Acaba söz konusu geçindirmekle veya bakmakla yükümlü olunan kişilerin isteğe bağlı sigortalılığı halinde, kendilerine bakan ya da geçindiren kimselerden aldıkları sağlık yardımlarını alabilmeleri mümkün olacak mıdır? SSK ve Bağ-Kur'daki düzenlemeler, bakmak veya geçindirmekle yükümlü olunan eş, çocuk ya da ana-babanın isteğe bağlı sigortalı olabilmesine izin vermektedir. Aynı düzenlemeler, bakılmakla ya da geçindirilmekle yükümlü olunmaları halinde bu kimselere sağlık yardımı verilebilmesine de izin vermektedir. İsteğe bağlı sigortaya girmeleri de bu duruma etki etmemektedir.

²³ Geçici iş göremezlik ödeneği verilmesine hak kazanılan tarihten önce, sigortalı tarafından evlat edinilmiş, tanınmış veya nesebi düzeltilmiş, yahut babalığı hükme bağlanmış çocuklar da bu fıkra kapsamına girerler (SSK.106/son).

²⁴ Akın, 56, 57.

Dolayısıyla tasarıda getirilen düzenleme, prim yükü bir yana, isteğe bağlı sigortalılara sağlık yardımı alabilme imkanı getirmesi açısından olumludur. Ancak sözü edilen kişilerin isteğe bağlı sigortalı olmaları halinde o güne kadar içinde buldukları durum sebebiyle alabildikleri sağlık yardımlarını alabilmeleri mümkün olmayacaktır. Zira tasarı kendilerine doğrudan genel sağlık sigortasından yararlanma imkanı sunmaktadır²⁵.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, isteğe bağlı sigortalılığın sona erme sebeplerini de düzenlemektedir (m.51). Buna göre isteğe bağlı sigortalılık, isteğe bağlı sigortalılığını sona erdirme talebinde bulunanların, primi ödenmiş son günü takip eden günden, aylık talebinde bulunanların, aylığa hak kazanmış olmak şartıyla talep tarihinden ve ölen sigortalının da ölüm tarihinden itibaren sona erecektir. Hükümün önceki halinde sona erme sebepleri Sosyal Sigortalar Kanununun 85/D maddesine paralel nitelikteydi. Ancak önceki düzenlemede yer alan sona erdirme nedenlerinden “4.madde kapsamında zorunlu sigortalı çalışmaya başlamak” ifadesi hükümden çıkarılmıştır. Fakat, isteğe bağlı sigortalılık şartları arasında yer alan “zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak” koşulu varlığını koruduğundan aynı sonuca ulaşabilmek yine de mümkündür.

Tasarının önceki hali ile kıyaslandığında isteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren nedenler konusunda yapılan bir diğer değişiklik ise, genel sağlık sigortası prim borcunun isteğe bağlı sigortalılığı sona erdiren nedenler arasından çıkarılmasıdır. Gerçekten de tasarinın bir önceki halinde, genel sağlık sigortası priminin üst üste iki aydan fazla ödenmemesi durumunda, son primin ait olduğu ayı takip eden aybaşından itibaren isteğe bağlı sigortalılık sona erdirilmekteydi (eski m.73/I.e). Bu hüküm, tasarinın plan bütçe komisyonuna sevk edilen son metninden çıkarılmıştır. Ancak hemen belirtelim ki tasarıda bu düzenlemenin bulunduğu sırada, isteğe bağlı sigorta primi kavramı kullanılmamakta, onun yerine isteğe bağlı sigortalıların %20 oranında malullük-yaşlılık-ölüm sigortası primi ile %12 oranında genel sağlık sigortası primi ödemeleri gerektiği belirtilmekteydi. Bu şartlarda isteğe bağlı sigortalının genel sağlık sigortası primini iki aydan fazla üst üste ödememesi sigortalılığın bitişine sebep olmaktaydı. Ancak artık tasarı anılan primleri, %32’lik oranı ile isteğe bağlı sigorta primi adı altında toplamış ve prim borcunu salt sigortalılık süresinin artışı engelleyen bir durum olarak görmüştür.

Tasarının önceki metninde bulunduğu halde mevcut metinden çıkarılan bir başka hüküm de, SSK.85/E düzenlemesine paralel olarak getirilmiş olan hükümdür. Çıkarılan bu düzenlemeye göre, kendi talebiyle isteğe bağlı sigortalılığı sona eren kişinin isteğe bağlı sigortaya devam edebilmesi için yeniden müracaatta bulunması şarttı. Aslında metinden çıkarılan bu hüküm, kurumlarla sigortalılar

²⁵ Akın, 57.

arasında yaşanan, isteğe bağlı sigortanın sona erip ermediği tartışmaları giderebilecek önemli bir düzenlemeydi. Kanımızca bu hüküm korunarak, sona eren sigortalılığa rağmen yatırılan primlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda yeni tartışmalara engel olunabilirdi.

VI. TOPLULUK SİGORTALILARI

Bu sigortalı grubu Sosyal Sigortalar Kanununun 86.maddesinde düzenlenmiştir. Ancak Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, bu imkanı ortadan kaldırmaktadır. Tasarının yürürlükten kaldırdığı düzenlemelere, anılan 86.madde de dahildir (m.106/1). Nitekim tasarı, sigortalıları tanımlarken ayrıca topluluk sigortasına yer vermemiştir. Kaldı ki bu durum da son derece doğaldır. Zira topluluk sigortası, durumları gereği sosyal güvenceden yararlanamayanlara sağlanmış bir imkandır. Bu durumdakiler halen, Sosyal Sigortalar Kurumu ile sözleşmeler yaparak, uygun gördükleri sigorta yardımlarını almaktadır. Anılan sigorta imkanından yararlanan çok sayıda kuruluş bulunmaktadır. Barolar ve noterler birliği bunların en bilinenleri arasındadır.

Tasarı, bu güne kadar topluluk sigortası imkanından yararlanmış olanların yeni tasarı karşısındaki haklarını düzenleyen bir hüküm getirmektedir. Buna göre, topluluk sigortasına tabi olanların ödedikleri iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primleri genel sağlık sigortası dahil bu kanuna (tasarıya) göre ödenmiş sayılacaktır. Bu süreler, yatırıldıkları sigorta kolları bakımından başlangıç süresi ve prim ödeme gün sayısı olarak kabul edilecektir (m.geç.7/IV).

Yine tasarıya göre, kanunun (tasarının) yürürlük tarihi itibarıyla malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları bakımından topluluk sigortasına devam edenler, bu Kanunun 4 üncü maddesi kapsamında durumları değerlendirilerek, durumlarına uyan bent kapsamında sigortalı sayılırlar. Bunların kendileri veya işverenleri tarafından verilmesi gereken belgeler en geç üç ay içinde Kuruma verilmek zorundadır (m.geç.7/V).

Söz konusu düzenleme, tasarının önceki haline göre bir takım farklılıklar içermektedir (eski m.geç.19). Bunlardan en önemlisi de topluluk sigortasına tabi olanlardan isteyenlerin bu kanunun (tasarının) yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde verecekleri dilekçe ile topluluk sigortasından ayrılarak isteğe bağlı sigortaya devam edebilmelerini sağlayan hükmün kaldırılmış olmasıdır. Gerçekten de söz konusu düzenlemeyi, tasarının topluluk sigortasını kaldırın politikası ile bağdaştırabilmek mümkün değildi. Zira bir yandan topluluk sigortası kaldırılıyor, diğer yandan buna dahil olanların varlığını korumaları ancak istekleri halinde de isteğe bağlı sigortaya geçebilmeleri sağlanıyordu. Ancak bu düzenleme son derece garip sonuçlara sebep olabilecek nitelikteydi. Örneğin daha önce topluluk sigortasına tabi olan bir avukat isteğe bağlı sigortalılığa geçebilecek buna karşın

tasarının yasalaşması sonrası çalışmaya başlayan yeni avukat 4/b kapsamında değerlendirilirse zorunlu sigortalı olmak durumunda kalacaktı. Yani bağımsız çalışan avukatlardan biri isteğe bağlı iken, diğeri zorunlu sigortalı olmak durumunda kalabilecekti²⁶. Oysa olması gereken, topluluk sigortalıları kaldırıldıktan sonra bu kapsama dahil olanların durumlarına uygun zorunlu sigortalılık düzenlemelerine tabi olmalarıydı. Nitekim söz konusu hükmün kaldırılması ile bu sonuca ulaşılabilmesi mümkün hale gelmiştir. Yani mevcut durumda topluluk sigortasına dahil olanlar, tasarının yürürlük kazanması ardından çalışma türlerine göre 4.maddenin a, b ve c bentlerinden hangisine giriyorlarsa bu kapsamda zorunlu sigortalı sayılacaklardır.

Tasarının önceki düzenlemesi yarattığı bir diğer sıkıntı da, topluluk sigortalılarının durumunu düzenlerken, tasarının yasalaşması sonrasında daha önceden bu imkana sahip olanlar için nasıl bir yol izleneceğine yer vermiş olmasıydı. Gerçekten de önceki düzenlemede, daha önce topluluk sigortasına tabi bir avukatın tasarı sonrası durumu belirlenmiş ancak tasarı yasalaştıktan sonra çalışmaya başlayacak yeni bir avukatın durumu açıklığa kavuşturulmamıştı. Nitekim o dönemde, söz konusu kişilerin çalışma şekillerinin tasarının 4.maddesine göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve örneğimizdeki yeni avukat, tasarının 4/b bendi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştik²⁷. Ancak tasarının konuya ilişkin hükmünün savunduğumuz görüş doğrultusunda yeniden düzenlenmesiyle, topluluk sigortası tam anlamıyla kalkmış ve ona dahil olanlar çalışma türlerine göre zorunlu sigorta kapsamına alınmışlardır. Bununla birlikte, topluluk sigortasına tabi olan ve tasarının 4.maddesindeki çalışma ilişkilerinden hiçbirine dahil olmayanların zorunlu sigortalılığı söz konusu olamayacağından kendileri hakkında isteğe bağlı sigortalılık hükümleri uygulanacaktır. Bunun yanında ister zorunlu ister isteğe bağlı olsun, mevcut topluluk sigortalılarının tümü hakkında genel sağlık sigortası hükümleri uygulanacaktır.

VII. BANKALAR, SİGORTA ŞİRKETLERİ, TİCARET VE SANAYİ ODALARI VE BORSALARIN OLUŞTURDUĞU SANDIKLARIN SİGORTALILARI

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısı, SSK geç.20.maddeyi kaldırmaktadır (m.106/1). Ancak anılan sandıkların dayanağı durumundaki hüküm kaldırılrsa da, sandıkların akıbeti tasarıda ayrıca düzenlenmektedir. Buna göre, geçici 20. madde kapsamındaki bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil

²⁶ Akın, 59.

²⁷ Akın, 58, 59.

ettikleri birlikler personeli için kurulmuş bulunan sandıkların iştirakçileriyle, malullük, yaşlılık, ölüm sigortasından aylık veya gelir alanları ve bunların hak sahipleri, herhangi bir işleme gerek kalmaksızın kanun (tasarı) kapsamına alınmaktadır. Bu işlem, kanunun (tasarının) yayımı tarihinden itibaren üç yıl içinde sandıkların Sosyal Güvenlik Kurumuna devri ile gerçekleştirilecektir. Devir tarihi itibarıyla sandık iştirakçileri tasarinın 4/a bendi kapsamında sigortalı sayılacaklardır. Tasarının önceki halinde devir için iki yıllık bir süre belirlenmiş olsa da yeni metinde bu süre üç yıla çıkartılmıştır.

Tasarı devrin ne şekilde gerçekleşeceğini de düzenlemektedir. Buna göre üyeleri²⁸ tasarıda belirlenen bir komisyon tarafından, sandığın gelir ve giderleri dikkate alınarak yükümlülüğünün peşin değeri hesaplanacaktır. Belirlenen peşin değer, on beş yıldan fazla olmamak üzere, yıllık eşit taksitlerle her yıl için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak Devlet iç borçlanma senetlerinin yıllık ortalama nominal faizi üzerinden sandıklardan ve bu sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluşlardan müteselsilen kurumca bu kanun (tasarı) hükümlerine göre tahsil edilecektir. Devir işlemi tamamlanıncaya kadar, sandık iştirakçilerine sağlanan sosyal sigorta yardımları ile iştirakçilerin primlerinin tahsiline, bu kanun (tasarı) hükümlerine göre sandıklarca devam edilecektir. Hatta devir sonrasında bu sandıklar, 506 sayılı kanunun öngördüğü sosyal sigorta haklarının ve ödemelerinin üzerinde sağladıkları sosyal sigorta haklarına ve ödemelerine devam edebileceklerdir.

Devr alınan iştirakçilerin hizmet yılları ve primleri ödemek veya ödenmiş olmak suretiyle bu Kanuna göre emsallerine uygun olarak intibaklarının yapılması da dahil olmak üzere, bu maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esaslar, komisyonun önerisi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenecektir. Söz konusu sandıklar ve sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluşlar ile kurum bu madde uygulamasına ilişkin tüm işlemler nedeniyle doğacak her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

SSK. geç.20'de düzenlenen bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personeli için kurulmuş bulunan sandıkların Sosyal Güvenlik Kurumuna devrinin temelinde de tek çatıyı sağlama çabası yatmaktadır. Nitekim hükmün gerekçesinde, getirilen düzenlemeyle ne amaçlandığı ortaya konmuştur. Buna göre anılan düzenlemeyle, sosyal güvenlik hak ve yükümlülüklerinde norm birliğinin sağlanması, sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanması ilkesi ile mevcut aktüerya

²⁸ Tasarıya göre komisyon, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Kurum, sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluş ve sandığı temsilen birer üyenin katılımıyla oluşturulacaktır. Tasarı metninin önceki halinde komisyon içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı temsilcisi ile sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluş temsilcisine yer verilmemişti.

yapılarının giderek yükümlülüklerini karşılayamaz hale gelerek, ilgili oldukları banka veya sigorta şirketlerinin finansman yapılarını da olumsuz etkileyeceği gözönüne alınarak, tüzel kişilikleri sona erdirilmeksizin, geçici 20. maddesine göre kurulmuş bulunan sandık iştirakçilerinin ve bunların hak sahiplerinin hak ve yükümlülükleri ile birlikte devralınması, bu madde uyarınca belirlenen sandık yükümlülüklerinin sandık iştirakçilerini istihdam eden kurumlardan tahsili öngörülmektedir.